

УДК 332.1

JEL classification: E27, J21, O15, O18

Євген КАЧАН,

кандидат економічних наук,
професор кафедри менеджменту, публічного управління та персоналу
Тернопільського національного економічного університету

Анатолій КОШІЛЬ,

кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту, публічного управління та персоналу
Тернопільського національного економічного університету

Наталія КОШІЛЬ,

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов та інформаційно-комунікаційних технологій
Тернопільського національного економічного університету

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПРОВЕДЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

У статті розглянута сучасна тенденція формування кількісного складу трудового потенціалу, в т. ч. економічно активного населення і чисельності зайнятих в умовах тривалої депопуляції населення та зростаючих масштабів його міграції за межі держави. Проаналізовані причини та наслідки депопуляції, особливо, у сільській місцевості; виявлено, що суттєвий вплив має структура економіки території, яка й формує можливості зайнятості для економічно активного населення. Виявлені негативні наслідки регіональної асиметрії у розміщенні населення, його просторовому розподілі між містом і селом, галузевій структурі економіки, потребі у реалізації трудового потенціалу. Особливістю цих процесів є те, що вони протікають за територіальної децентралізації, тобто реформування адміністративно-територіального устрою та формування об'єднаних територіальних громад (ОТГ). Проблеми формування трудового потенціалу можуть ускладнювати процес створення ОТГ, обмежувати їх спроможність, зменшувати їх економічний та соціальний потенціал, призводити до "кадрового голоду" у цих громадах. У статті розглянуті регіональні відмінності процесу формування спроможних об'єднань територіальних громад; критично проаналізована Методика формування спроможних територіальних громад КМУ, визначено окремі її положення, що потребують удосконалення. Висловлено деякі рекомендації щодо врахування кадрових ресурсів, міграції населення та обґрунтування спроможності ОТГ з погляду землезабезпечення мешканців, особливо новоутворених об'єднаних територіальних громад. Зокрема, висловлено думку, що при розрахунку економічної спроможності ОТГ доцільно виокремлювати сільські, селищні та міські ОТГ.

In the article "Problems of labor potential formation in Ukraine under the conditions of territorial decentralization" the modern tendency of quantitative representation formation of labor potential is considered. The article also deals with the economically active population and the number of people employed under the conditions of prolonged depopulation of the population and the growing ranks of the population migration outside the state. The peculiarity of these processes is that they take place in the context of territorial decentralization. It means the administrative-territorial structure reforming and the formation of united territorial communities. The article examines the regional differences in the process of united territorial communities formation.

Some recommendations have been made regarding the consideration of human resources, migration of the population and justification of the capacity of the united territorial communities in terms of land supply for the inhabitants of especially newly formed integrated territorial communities.

It is necessary to justify an economic viability of united territorial communities for their successful functioning. At the same time, the primary task is to calculate the existing and prospective population of economically active united territorial communities population, a deep and detailed analysis of the labor market to meet the needs for labor at the expense of own resources of living labor, to assess the possible extent of young age groups migration. We consider it is expedient to set quantitative parameters of future united territorial communities at the state level, that is the optimal size of territories, population, and availability of social infrastructure facilities.

Ключові слова: трудовий потенціал економічно активне населення, об'єднані територіальні громади, спроможність об'єднаних територіальних громад.

Keywords: labor potential of economically active population, united territorial communities, capacity of united territorial communities.

Формули: 0, рис.: 0, табл.: 1, бібл.: 13.

Formulas: 0, fig.: 0, tabl.: 1, bibl.: 13.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сучасна демографічна ситуація в Україні характерна звуженим процесом відтворення населення, який в економічному розумінні призводить до зменшення чисельності економічно активного населення, основу якого становить трудовий потенціал. Сучасна структура національної економіки, її повільний технологічний та інноваційний розвиток зумовлюють: незадовільні темпи зростання ВВП; низькі продуктивність праці та її оплату, малі доходи населення, що безпосередньо впливає на рівень його життя. Тому вже сьогодні зрозуміло, що українська економіка розвивається в умовах скорочення чисельності зайнятих, особливо у сфері матеріального виробництва. І це відбувається не завдяки підвищенню продуктивності праці та зниженню трудомісткості виробництва і сфери послуг, а шляхом вимушеного скорочення робочих місць, тобто шляхом т. з. оптимізації зайнятості.

Скорочення чисельності зайнятих через нестачу робочих місць, відсутність першого робочого місця для випускників вишів зумовили потужний відтік економічно активного населення за межі країни. Масштаб скорочення національного трудового потенціалу ставить під сумнів можливість залучення іноземних інвестицій з погляду забезпечення новостворених робочих місць кваліфікованою робочою силою.

Тому й загострюється необхідність посилення наукових досліджень щодо розвитку демографічних процесів, формування трудового потенціалу, а також економічних досліджень стосовно шляхів його ефективного використання і збереження. Оскільки проблема відтворення трудового потенціалу має регіональні особливості, відмінності між містом і селом, дослідження останніх є дуже актуальними.

Сьогодні здійснення політики територіальної децентралізації, що реалізується у процесі добровільного об'єднання територіальних громад, має відповідати інтересам населення цих громад. В умовах фінансової децентралізації органи місцевих самоврядувань об'єднаних територіальних громад (ОТГ) повинні, передусім, на основі аналізу тенденцій формування і використання трудового потенціалу розробляти програми подолання демографічної кризи, запобігання небажаним наслідкам природного і механічного руху населення, забезпечення розвитку освіти й охорони здоров'я, раціонального використання економічно активного населення, запобігання розвитку безробіття.

У цьому і проявлятиметься взаємозв'язок і взаємозумовленість процесів оптимізації, відтворення трудового потенціалу і територіальної децентралізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. В останні роки територіальна децентралізація є однією з найважливіших реформ

адміністративно-територіальних центрів держави. Цій проблемі присвячено багато наукових статей і публікацій у ЗМІ. На нашу думку, в цих працях мало уваги приділено соціальним проблемам функціонування ОТГ, а також методичним питанням обґрунтування економічної спроможності об'єднаних територіальних громад, особливо їх фінансової спроможності.

Мета статті. Метою цієї наукової публікації є привернути увагу науковців і фахівців до найважливіших проблем сучасності, а саме депопуляції, масштабної еміграції, що істотно гальмували розвиток національної економіки в найближчій перспективі.

Для досягнення мети будуть виконані такі завдання:

- проаналізовані тенденції у формуванні трудового потенціалу в районах України;
- проаналізовані регіональні особливості формування ОТГ;
- розроблені пропозиції щодо обґрунтування економічної спроможності майбутніх ОТГ;
- розроблені пропозиції щодо оптимізації процесів відтворення трудового потенціалу сільських і селищних ОТГ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні скорочення чисельності економічно активного населення є однією з найважливіших соціально-економічних проблем розвитку національної економіки. Дефіцит кваліфікованої робочої сили поки що в окремих галузях економіки та у сфері послуг, без сумніву, негативно впливає на темпи зростання ВВП країни. Показник 3% щорічного приросту ВВП не дозволяє сповна фінансувати важливі соціальні програми. При цьому в Україні фінансова ситуація ускладнюється необхідністю своєчасного повернення кредитів міжнародним фінансово-банківським структурам, а також значними воєнними витратами в умовах російської агресії.

Мізерні видатки на соціальні потреби, особливо у сфері освіти, охорони здоров'я та культури, в інфраструктурні заклади не забезпечують оптимального відтворення трудового потенціалу.

Недостатня увага держави до розв'язання демографічних проблем уже в найближчій перспективі може істотно гальмувати надходження іноземних інвестицій, оскільки реалізація таких вкладів потребує кваліфікованих кадрів.

Сьогодні представники всіх гілок влади, науковці, практики визнають, що масштаби міграційних процесів у країні стають загрозливими для національної економіки. Депопуляційні процеси суттєво звузили природну основу формування трудового потенціалу, а нестача гідних робочих місць і мала зарплата є каталізаторами еміграційних процесів. Адже, у країнах близького зарубіжжя проблеми забезпечення економіки (сільське господарство, будівництво, сфера послуг) робочою силою загострилися, що змусило їх внести зміни у власне трудове законодавство і тим самим зваблювати українських заробітчан. Упродовж останніх років Польща, Чехія, Словаччина та Німеччина істотно збільшили для українців кількість робочих віз, пом'якшили вимоги щодо надання права на працю і проживання для висококваліфікованих працівників.

Погіршення віково-статевої структури трудового потенціалу зумовлює наростаюча міграція випускників середніх шкіл для навчання, особливо у Польщу, де не вимагають сертифікатів ЗНО. Останнім часом зростає чисельність випускників неповної середньої школи, яких запрошують і матеріально зацікавило навчатися в закладах професійно-технічної освіти. Ситуація, що складається на ринку праці в Україні, буде погіршуватися через те, що більшість тих, хто працевлаштувався за кордоном, а особливо студенти, не мають наміру повертатися в Україну принаймні доти, поки в нас будуть проблеми з працевлаштуванням та гідною оплатою праці.

Однією з гострих проблем формування і використання трудового потенціалу є значна регіональна асиметрія в розміщенні населення, наявності робочих місць, у галузевій структурі економіки, просторовому розподілі населення між містом та селом.

Сучасна система розселення в Україні, спеціалізація господарства окремих регіонів формувалися під впливом різних чинників: природних, історичних і політичних. Нині розселення населення є таким, яке склалося в ХХ столітті. Наслідки Першої й Другої світових війн, чотири хвили еміграції, голодомор і масові репресії більшовицької влади зумовили масштабне зменшення людських ресурсів. Науково-технічний прогрес, розвиток освіти, збільшення індустріального потенціалу великих міст зумовили масове переміщення людей із сіл у міста. Фактично в окремих

регіонах відбулося знелюднення сіл і невеликих міст.

Із соціально-економічних причин сьогодні триває процес скорочення чисельності сільського населення, значна деформація його віково-статевої структури. У деяких селах уже давно немає природного приросту населення, вони перестали бути джерелом поповнення робочою силою інших галузей економіки.

Важливим чинником масштабної міграції сільського населення є скорочення потреби аграрного сектору в живій робочій силі за рахунок максимальної механізації виробничих процесів у рослинництві та мінімізації її потреб у тваринництві. Оскільки тваринницька галузь потребує значної кількості працівників увесь рік і є менш рентабельною, ніж рослинництво, сучасні “латифундисти” надають перевагу вирощуванню зернових і технічних культур. Тому й вартість молочної і м’ясної продукції в окремих населених пунктах України перевищує вартість аналогічної іноземної продукції. Таким чином, розвиток в Україні тваринництва може не тільки здешевити його продукцію для національного споживача, а й створити тисячі робочих місць, збільшити заробітну плату і таким чином певною мірою запобігти виїзду зі села економічно активного населення.

Проблема зменшення чисельності економічно активного й економічно неактивного населення має значні регіональні особливості, що має бути предметом уваги органів державної влади, бізнесу, громадянського суспільства. Так, за 2011–2017 рр. трудовий потенціал України скоротився на 5,5 млн осіб, або на 16,1%, у т. ч. чисельність економічно активного населення зменшилася на 4,5 млн осіб (21,6%), а економічно неактивного – на 1,3 млн осіб. Показники скорочення трудового потенціалу подані в таблиці 1. Аналіз наведених у таблиці даних дає змогу виявити регіони, які очікує загроза масштабного дефіциту економічно активного населення, що вже в недалекому майбутньому може істотно вплинути на темпи їх економічного розвитку, зумовити необхідність великих затрат на придбання працезберігальних технологій, або зміну галузевої структури економіки регіонів чи майбутніх об’єднаних територіальних громад.

Подальший розвиток господарства районів в умовах, коли економіка розвиватиметься заради людського капіталу, потребуватиме максимально детального аналізу демографічної ситуації, віково-статевої структури населення, регіональної і галузевої структур зайнятості та ринків праці. Але інструментом подолання сучасної асиметрії попиту і пропозиції мають бути відповідні баланси трудових ресурсів.

Власне, проблема скорочення обсягів трудового потенціалу має бути в центрі уваги насамперед органів місцевого самоврядування, головним завданням яких є піклування про зростання добробуту мешканців, максимальне задоволення їх потреб, тобто ці органи мають дбати про збільшення доходів членів громади, задоволення їх потреб у робочих місцях з гідною оплатою праці. Сучасна політика територіальної децентралізації, яка реалізується в результаті реформи адміністративно-територіального устрою країни і проявляється передусім, у фінансовій децентралізації, дає об’єднаним територіальним громадам змогу самостійно вирішувати соціальні питання, насамперед демографічні. Сьогодні з більш як 900 ОТГ, створених в Україні, половина, за даними ЗМІ, не мають проблем з фінансуванням своєї діяльності. Це означає і те, що інша половина ОТГ є економічно неспроможними, тобто ресурс, який створюють члени цих громад, не покриває їхніх витрат.

І це в умовах коли держава виділяє субвенції на освітні заклади, медичні заклади другого рівня, дотує Пенсійний фонд і соціальні виплати.

Уже найближчим часом новостворені ОТГ матимуть певні труднощі з фінансуванням власної інфраструктури, а також будівництва і ремонту доріг до віддалених територіальних громад.

На кінець 2019 р., як поінформував Держкомстат України, в областях створено 924 ОТГ на території, що становить 38% площі усієї держави. Отже, процес створення ОТГ здійснюється повільно, в окремих областях його можливо, гальмують свідомо. Тому для завершення цього процесу можливе застосування адміністративних методів. Правда, задеклароване в Законі добровільне об’єднання в регіонах триває різними темпами. Якщо, у Волинській, Житомирській, Запорізькій, Хмельницькій, Чернівецькій і Чернігівській областях ОТГ створено більш як на половині територій, то у Вінницькій, Закарпатській, Київській та Кіровоградській областях цей показник не перевищує 20%.

Трудовий потенціал України

№ за/п	Області	Трудовий потенціал		Різниця граф 3-4	Економічно активне населення, тис. осіб		Різниця	Зайняте населення, тис. осіб		Різниця
		2011	2017	%	2011	2017	%	2011	2017	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	Україна	34322,4	28799,4	-16,09	22056,9	17854,40	80,9	20324,2	16156,4	79,5
2	АР Крим	1482,40	–	–	972,80	–		913,90	–	–
3	Вінницька	1196,70	1159,00	-3,15	773,90	717,40	92,0	698,70	640,90	91,7
4	Волинська	746,00	749,70	0,49	480,00	418,10	87,1	440,10	366,00	83,2
5	Дніпропетровська	2521,30	2397,00	-4,90	1643,60	1520,10	92,5	1531,30	1390,90	90,8
6	Донецька	3351,20	1485,00	-55,68	2173,10	859,60	39,6	1995,40	734,30	36,8
7	Житомирська	934,30	904,70	-3,16	614,90	572,60	93,1	553,50	510,60	92,2
8	Закарпатська	923,00	922,10	-0,09	577,90	554,50	96,0	522,70	496,30	94,9
9	Запорізька	1370,50	1304,50	-4,81	891,90	805,90	90,4	827,40	719,70	87,0
10	Івано-Франківська	1015,20	1017,20	+0,19	580,20	610,90	105,3	529,70	559,00	105,5
11	Київська	1282,20	1277,70	-0,35	808,50	793,00	98,1	754,40	741,10	98,2
12	Кіровоградська	748,80	706,60	-5,63	474,00	429,40	90,6	433,10	376,80	87,0
13	Луганська	1749,40	534,30	-69,45	1072,50	350,40	35,0	1002,20	292,10	89,1
14	Львівська	1889,00	1870,20	-0,99	1192,80	1136,60	95,3	1100,70	1050,80	95,5
15	Миколаївська	899,00	862,10	-4,10	584,90	546,90	93,3	537,50	489,70	91,1
16	Одеська	1803,50	1760,20	-2,40	1115,20	1063,80	95,4	1048,50	986,60	94,1
17	Полтавська	1112,30	1064,50	-4,29	720,20	653,30	90,7	654,20	575,00	87,9
18	Рівненська	832,60	835,70	0,37	546,00	520,30	95,3	489,20	460,20	94,1
19	Сумська	876,30	839,20	-4,23	570,90	529,40	92,7	518,90	481,40	92,8
20	Тернопільська	793,70	781,90	-1,48	483,80	453,00	94,0	433,60	399,10	92,9
21	Харківська	2112,30	2058,20	-2,56	1375,20	1327,50	96,5	1279,00	1247,10	97,5
22	Херсонська	821,60	787,40	-4,16	528,50	497,20	94,1	480,70	442,20	92,0
23	Хмельницька	974,80	942,60	-3,30	627,60	566,20	90,2	572,20	516,00	90,2
24	Черкаська	955,10	914,50	-4,25	624,10	577,60	91,5	566,40	518,40	92,5
25	Чернівецька	667,50	670,00	0,37	419,60	414,10	98,6	385,40	379,30	98,4
26	Чернігівська	798,50	759,50	-4,88	530,20	479,60	90,5	475,30	426,10	85,6
27	м. Київ	2175,60	2195,60	0,92	1483,50	1457,90	98,3	1401,00	1356,80	96,8
28	м. Севастополь	289,60	–	–	191,10	–	–	179,20	–	–

Джерело: розрахували автори за даними Держкомстату України.

Утворення об'єднаних територіальних громад має значні можливості для ефективного формування їх трудового потенціалу, оскільки в Методиці формування спроможних територіальних громад зазначено, що спроможні територіальні громади в результаті добровільного об'єднання повинні забезпечити належний рівень послуг з урахуванням кадрових ресурсів, фінансового забезпечення та розвитку інфраструктури. Одночасно формувати спроможні територіальні громади необхідно з урахуванням трудової міграції.

Для розрахунку трудового потенціалу ОТГ можна скористатися даними Паспорта спроможності територіальної громади, де чітко вказати чисельність населення, чисельність дітей дошкільного віку і школярів, тобто загальну чисельність осіб віком до 15 років. Щоб вирахувати кількість осіб старше 70 років, варто скористатися даними Пенсійного фонду, а облік безробітних здійснює районний центр зайнятості. Аналіз динаміки цих показників дає змогу виробити пропозиції щодо оптимізації процесів формування трудового потенціалу, запобігання скороченню їх чисельності, деформації статево-вікової структури.

Два пункти затвердженої Кабміном Методики є декларованими. Так, пункт 3 Паспорта ОТГ вимагає розрахувати обсяг доходів спроможної територіальної громади, а пункт 4 – вказати площу

ОТГ, а не площу сільськогосподарських угідь, лісів і т. д.

Відсутність у паспорті ОТГ даних про чисельність зайнятих, а також даних про обсяг землі, що перебуває в оренді, ускладнює розрахунок доходів спроможної ОТГ.

Розрахунок обсягів доходів СОТГ, у т. ч. згідно зі ст. 64 Бюджетного кодексу, бюджетом розвитку, бюджетом дотацій і реверсної дотації, може бути запорукою фінансової спроможності ОТГ.

Варто підкреслити, що спроможність ОТГ означає забезпечення за рахунок власних ресурсів діяльності загальноосвітніх, дошкільних закладів і позашкільної освіти, закладів культури та фізичної культури й медичних закладів першого рівня. Сьогодні держава гарантує підтримку ОТГ у вигляді субвенцій на формування соціальної інфраструктури згідно з планом соціально-економічного розвитку ОТГ. Нині держава фінансує оплату праці працівникам освіти і медичних закладів першого рівня. Обсяг субвенцій на формування інфраструктури ОТГ визначається Законом про Державний бюджет України, а порядок надання субвенцій ОТГ встановлює Кабінет Міністрів України.

У Методиці формування спроможних територіальних громад (пункт 3) чітко зазначено, що територіальні громади об'єднують з урахуванням трудових міграцій її членів, що дуже важливо з погляду формування трудового потенціалу територіальних громад, які прийняли рішення про об'єднання. Враховуючи цю рекомендацію, органи місцевого самоврядування мали б, насамперед, аналізувати показники зайнятості та при необхідності передбачати в планах соціально-економічного розвитку ОТГ заходи щодо запобігання міграційним процесам.

На нашу думку, при розрахунку економічної спроможності ОТГ варто окремо виділяти сільські ОТГ та селищні й міські ОТГ, оскільки доходи мешканців цих ОТГ можуть суттєво відрізнятися і, як наслідок, наповнюваність їхніх бюджетів буде різною. Так, у Тернопільській області зі 49 ОТГ 23 є міськими або селищними і мають структуру господарства, чисельність найманих працівників, тобто базу оподаткування, відмінну від сільських ОТГ.

Оскільки обсяги виробництва в аграрному секторі залежать, передусім, від показників їх землезабезпеченості, на основі власних розрахунків встановлено рівень землезабезпеченості членів ОТГ. Так, у 13 ОТГ землезабезпеченість становить від 1 до 2 га на кожного члена, в 21 ОТГ цей показник дорівнює від 2 до 3 га, в 11 ОТГ – від 3 до 4 га і лише в 4 ОТГ він перевищує 4 га на одного члена ОТГ. Така землезабезпеченість істотно впливатиме на доходи окремих ОТГ. Можна припустити, що окремі ОТГ не можуть забезпечити потреби свого населення за рахунок власних коштів, і це насамперед ті, що мають обмаль земельних ресурсів. Цю обставину необхідно враховувати при проектуванні нових ОТГ, розрахунку їх економічної й особливо фінансової спроможності. Якщо врахувати, що ОТГ в області створені лише на 48% територій, спроможність решти ОТГ потрібно визначати ґрунтовніше.

Низька землезабезпеченість населення ОТГ, наростаюча індустріалізація агропромислового виробництва можуть бути вагомими чинниками трудової міграції, якої можна очікувати передусім, з Білобожницької, Вишнівецької, Гримайлівської, Золотопотіцької, Коцюбинської, Лопушнянської, Трибухівської та Черниховецької ОТГ в яких землезабезпеченість менше 2 га на 1 мешканця. Щодо Байковецької, Білецької і Великогаївської ОТГ, то значна частина їх працездатного населення працює в м. Тернополі, а мешканці Настасівської ОТГ мають можливість працевлаштуватись у ПАП “Агропродсервіс”.

Заслуговує ґрунтовнішого аналізу забезпечення ОТГ кадровими ресурсами. Хоча в паспорті ОТГ чітко визначено перелік структурних підрозділів і закладів інфраструктури, що мають функціонувати в кожній ОТГ, забезпечити їх фахівцями в достатній кількості буде проблематично, особливо за рахунок власних людських ресурсів. Якщо в Тернопільській області функціонують 17 адміністративних районів, обласний центр (який став центром міської ОТГ) і два міста обласного підпорядкування (Чортків, Кременець), не важко підрахувати, скільки працівників органів місцевого самоврядування буде потрібно для приблизно 100 ОТГ, чотирьох районів та обласного центру. Тому вже є необхідність переорієнтувати навчальні заклади на підготовку кадрів для органів місцевого самоврядування.

Аналізуючи ефективність функціонування створених ОТГ, можна виявити значні

відмінності в їх масштабах, чисельності членів громад, кількості населених пунктів, які увійшли до складу цих громад.

Окремі автори стверджують, що ефективними є ОТГ з населенням не менше 5000 осіб. Для розрахунку доходів ОТГ важливе значення має площа сільськогосподарських угідь у розрахунку на 1 мешканця або працівника, чисельність зайнятих, які платять податки, якщо 60% перераховують у бюджет ОТГ.

Створення спроможних територіальних громад певною мірою ускладнюється через брак кадрових ресурсів. Якщо тепер в Україні є трохи більше 900 ОТГ і вони займають трохи більше 38% території держави, то після завершення цього процесу кількість ОТГ може сягати 2000. Нині в Україні функціонують більше 400 низових адміністративних районів, а територіальна децентралізація передбачає залишити менше 100. Отже, не важко припустити, що чисельність адміністративного апарату, який забезпечить діяльність ОТГ і нових районів, істотно зросте порівняно з теперішньою ситуацією. Адміністративний персонал усіх ОТГ і районів необхідно буде формувати з наявного трудового потенціалу, який щорічно чисельно скорочується.

Висновки. На основі аналізу динаміки і тенденції формування трудового потенціалу країни загалом і регіонів зокрема, ми зробили висновки щодо оптимізації процесів формування трудового потенціалу в умовах територіальної децентралізації, саме:

- процес скорочення чисельності трудового потенціалу й особливо економічно активного населення має чітко виражені регіональні відмінності;
- поряд з депопуляцією, яка властива всім регіонам України, впродовж останніх років зросли масштаби зовнішніх міграційних процесів;
- для запобігання ситуації, коли дефіцит робочої сили істотно гальмуватиме розвиток національної економіки, буде стримуючим чинником припливу іноземних інвестицій, необхідно розробити на державному і регіональному рівнях Програму запобігання еміграції економічно-активного населення й абітурієнтів;
- потрібно також розробити дієві важелі економічної підтримки роботодавців за створення гідних робочих місць і залучення до праці осіб молодих вікових категорій. Так, уряд Польщі з метою запобігання еміграції скасував податок для осіб молодше 26 років;
- в умовах реалізації державної політики територіальної децентралізації виникає можливість посилити роль органів місцевого самоврядування та їх вплив на поліпшення демографічної ситуації в селах, селищах і містах;
- з метою успішного функціонування майбутніх об'єднаних територіальних громад необхідно серйозно обґрунтувати економічну спроможність таких громад, а саме:
 - а) розрахувати наявну і перспективну чисельність економічно активного населення;
 - б) глибоко проаналізувати стан ринку праці та виявити потребу в наявних ресурсах і можливість їх задовільнити за рахунок наявного населення;
 - в) оцінити основні обсяги і напрямки міграції мешканців ОТГ;
 - г) всебічно і детально оцінювати обсяги доходів та витрат на оплату праці й розвиток інфраструктури майбутніх ОТГ, а також можливість отримувати субвенції з державного бюджету і на який період;
 - д) для успішного функціонування ОТГ, на нашу думку, потрібно на державному рівні встановити кількісні параметри щодо чисельності їх населення, розмірів територій, можливості за власний кошт утримувати заклади інфраструктури, здійснювати дорожнє будівництво.

Література

1. Гичка Г. Г. Формування спроможних територіальних громад: проблеми та шляхи їх вирішення. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2016. Вип. 1. С. 60–64. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2016_1_16.
2. Гургула Т. Г. Фінансове забезпечення спроможності територіальних громад: проблеми та шляхи їх вирішення. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія Економіка*. 2017. Вип. 1 (7). С.132–138.

3. Державна служба статистики України : веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 22.05.2019).
4. Качан Є. П., Ткач Д. В. До питання реформування адміністративно-територіального устрою та формування об'єднаних територіальних громад. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2016. Вип. 21. С. 5–8.
5. Качан Є., Коцур А. Формування і реалізація соціально-економічної політики у мікрорайонах в умовах децентралізації. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2017. № 22. С. 5–14.
6. Качан Є., Кошіль А. Забезпечення зайнятості населення – запорука збереження трудового потенціалу України. *Суспільна географія: наукові традиції і сучасні виклики*. Львів, 2018. С. 111–115.
7. Качан Є., Кошіль А. Зайнятість населення України в контексті збереження їх трудового потенціалу. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2018, № 23. С. 66–73.
8. Нездойминога О. Є. Особливості формування бюджету територіальної громади. *Економіка і суспільство*. 2017. № 11. С. 443–449.
9. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України від 5 лют. 2015 р. № 157-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19/ed20190101> (дата звернення: 20.05.2019).
10. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад : Постанова Кабінету Міністрів України від 8 квіт. 2015 р. № 214. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF/ed20170902> (дата звернення: 20.05.2019).
11. Про місцеве самоврядування : Закон України від 21 трав. 1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80/ed20190501> (дата звернення: 22.05.2019).
12. Тернопільська область. Децентралізація дає можливості : веб-сайт. URL: <https://decentralization.gov.ua/areas/0352/gromadu> (дата звернення: 22.05.2019).
13. Хожило І. Соціально-економічний розвиток громад в умовах децентралізації влади в Україні. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2015. Вип. 1 (13). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2015_1_19.

References

1. Huchka, H. H. (2016). Formuvannya spromozhnykh terytorialnykh hromad: problemy ta shliakhy yikh vyrishennia [Formation of capable territorial communities: problems and ways of their solution]. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy*, Vol. 1, pp. 60–64. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2016_1_16. [in Ukrainian].
2. Hurhula, T. H. (2017). Finansove zabezpechennia spromozhnosti terytorialnykh hromad: problemy ta shliakhy yikh vyrishennia [Financial support of capacity of territorial communities: problems and ways of their solution]. *Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnoho universytetu. Serii Ekonomika*, Vol. 1 (7), pp. 132–138. [in Ukrainian].
3. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]: veb-sait. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
4. Kachan, Ye. P., Tkach, D. V. (2016). Do pytannia reformuvannia administratyvno-terytorialnoho ustroiu ta formuvannia obiednanykh terytorialnykh hromad [On the question of reforming the administrative-territorial structure and formation of united territorial communities]. *Rehionalni aspekty rozvytku produktyvnykh syl Ukrainy*, Vol. 21, pp. 5–8. [in Ukrainian].
5. Kachan, Ye., Kotsur, A. (2017). Formuvannia i realizatsiia sotsialno-ekonomichnoi polityky u mikroraiionakh v umovakh detsentralizatsii [Formation and implementation of socio-economic policy in neighborhoods under decentralization]. *Rehionalni aspekty rozvytku produktyvnykh syl Ukrainy*, No 22, pp. 5–14. [in Ukrainian].
6. Kachan, Ye., Koshil, A. (2018). Zabezpechennia zainiatosti naseleennia – zaporuka zberezhenntia trudovoho potentsialu Ukrainy [Ensuring employment of the population is the key to preserving Ukraine's labor potential]. *Suspilna heohrafiia: naukovyi tradytsii i suchasni vyklyky*. Lviv, pp. 111–115. [in Ukrainian].

7. Kachan, Ye., Koshil, A. (2018). Zainiatist naselennia Ukrainy v konteksti zberezhennia yikh trudovoho potentsialu [Employment of the population of Ukraine in the context of preserving their labor potential]. *Rehionalni aspekty rozvytku produktyvnykh syl Ukrainy*, No 23, pp. 66–73. [in Ukrainian].
8. Nezdoimynoha, O. Ye. (2017). Osoblyvosti formuvannia biudzhetu terytorialnoi hromady [Features of budgeting of the territorial community]. *Ekonomika i suspilstvo*, No 11, pp. 443–449. [in Ukrainian].
9. Pro dobrovilne obiednannia terytorialnykh hromad : Zakon Ukrainy vid 5.02.2015. No 157-VIII. [On voluntary association of territorial communities: Law of Ukraine of February 5. 2015 No. 157-VIII]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19/ed20190101> [in Ukrainian].
10. Pro zatverdzhennia Metodyky formuvannia spromozhnykh terytorialnykh hromad : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 8.04.2015. No 214. [On approval of the Methodology of formation of capable territorial communities: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of April 8. 2015 No. 214]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF/ed20170902> [in Ukrainian].
11. Pro mistseve samovriaduvannia : Zakon Ukrainy vid 21.05.1997. No 280/97-VR. [On Local Self-Government: Law of Ukraine of 21 May. 1997 No. 280/97-BP]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80/ed20190501> [in Ukrainian].
12. Ternopilska oblast [Ternopil region]. *Detsentralizatsiia daie mozhlyvosti: veb-sait*. Retrieved from <https://decentralization.gov.ua/areas/0352/gromadu> [in Ukrainian].
13. Khozhylo I. (2015). Sotsialno-ekonomichni rozvytok hromad v umovakh detsentralizatsii vlady v Ukraini [Socio-Economic Development of Communities in Conditions of Decentralization of Power in Ukraine]. *Publichne administruvannia: teoriia ta praktyka*, Vol. 1 (13). Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2015_1_19.

Статтю отримано 20 червня 2019 року
Article received June 20, 2019